

književna plaha

Broj 8 # mart 2023. Tema: Biblioteka

Prelazak neprelazne granice

Poetika kompozicije, semiotika ikone Borisa Uspenskog fokusira se na okvir, na granicu, na prelazak iz svijeta realnosti u svijet umjetničkog djela. Odgovor na pitanje kako se ta granica prelazi (pod kojim uslovima), dvojako je koristan i važan. Prvo, čitalac (gledalac) postaje svjestan svoje perspektive, koja ga neoporiivo distancu obavezuje na racionalizaciju doživljaja, a drugo, kao neophodan element razumijevanja teksta uvodi komunikacionu situaciju ili, drugačije rečeno, kontekst.

Humor i zločin

Pjesme iz Lore Borisa Dežulovića, prvo izdanje (drugo iz 2016. prošireno je za epizodu sa ženskim glavnim likom), tematiziraju zločine hrvatske vojne policije nad privremenim civilima (Srbima) u objektu JNA Lora u Splitu. Dežulović istinu sačinjenju od autentičnih svjedočanstava žrtava obrađuje tako da je u pjesmama saopštavaju zločine. Zločin tako obuhvata ne samo ponižavanja, maltretiranja, mučenja i ubistva, nego (a to je s ove vremenske distance najstrašnije) nesvijest zločinaca o tome da je u njihovim zločinima bilo ičeg pogrešnog. Dežulović gotovo svaku pjesmu majstorski poentira nekim komičnim obratom koji snijehom osuđuje patologiju kolektivnog nasilja.

(Više u: Književnost i kurikulum)

Amerika u sovjetskom ogledalu

Priznena Amerika Iljia i Petrova napisana je bezmalo prije sto godina, a jednako je savremena, tačna, cinična, pametna, duhovita i zanimljiva. Dva visprena putnika, već slava sa svojih satiričnih romana *12 stolica* i *Zlatno tele* pisanih pod nosom Staljinu, dva mjeseca 1935. godine putuju od Njujorka do Kalifornije i preko juga nazad na istočnu obalu da o svojim opažanjima i utiscima pišu za moskovsku *Pravdu*. Današnji čitalac čak je u prednosti: može ih pratiti na Google mapi i svako malo otvarati Wikipediju.

LEKTIRA+ Džordž Kaunt: *Fordom po Sovjetskom Savezu*, Dubravka Ugrešić: *Zabranjeno čitanje*

Detalji i total

Mimesis Eriha Auerbacha je s velikom erudicijom i ništa manjom strašću napisana istorija evropske literature, jezikom i metodom pažljive i precizne književne kritike. Optika koja zumira konkretnu sintagmu da se onda raširi u panoramu čitave poetičke formacije izlaganje novu i neobičnu dinamiku. Knjiga, u najkraćem, bez koje je nezamisliv studij književnosti.

Roman od eseja

Proljeće Ivana Galeba Vladana Desnice, roman bez čvrste fabule, slike iz života ostajelog violiniste u bolničkoj postelji, životopis kao forma za zbirku esaja na raznovrsne i naoko nepovezane teme, među kojima nezaboravna uspomena na dječiju igru u hodniku djeđove kapetanske kuće, igru hvatanja staklenih kugli na vratima, po svaku cijenu onih na sunčanoj strani prostorije jer u njima sijaju mala sunca. (Tako za svjetlom juri na konju Grigorije Melehov, predvođeci svoju jedinicu u jurišu na mitraljeze.)

LEKTIRA+ Mihail Solohov: *Tihi Don*, Aleksej Tolstoj: *Had po mukama*, Venjamine Kaverin: *Pred ogledalom*

Poezija ovjerena smrću

Pesme Branka Miljkovića, u izdanju Nolit (biblioteka *Brazde*) siromašnijem od sabranih dela miške Gradine, ali bogatijem za topao i prijateljski predgovor Petra Džadića vjerovatno su najbolji *ulaz* u opus pjesnika čije je samoubistvo na nikad ranije (pa ni kasnije) viđen način postalo ključ za čitanje i razumijevanje poezije. Činjenica da su čete daka oponašale njegov hermetičan i često pretenciozan stil (ja također, kao gimnazijalac) pripomogla je da se njegov kult isprileći pred kritiku radoznalu da sazna šta je pjesnik htio da kaže.

Udžbenik nevjeronauke

Prče jevanđelista Zenona Kosidlovskog, knjiga koja odgovara na pitanje šta znamo o Isusu i kako smo to naučili. Prosvjetiteljska od srži ona ne ostavlja ni zeru mogućnosti da se jevanđelja i drugi novozavjetni tekstovi temelje na istorijskim činjenicama. Zbog objektivnog pristupa, jasnoće izlaganja, popularizacije nauke, a najviše zbog svoje anahronosti u vremenu našeg sveopšteg povratka u predprosvjetiteljstvo, rijetka i bez izgleda na obnavljanje tiraža, zaslužuje status dragocjenosti.

LEKTIRA+ Jan Asmton: *Kulturno pamćenje*, Bertrand Rosel: *Nauka i religija*

Drug Isus jaše na čelu kolone

Vreme čuda Borislava Pekića je inteligentna (u žargonu bi se reklo jebačka) kritika dogmatskog mišljenja, ostvarena vrhunskom ironijom, diskretnim humorom, briljantnom sintaksom, zadržljivoćom erudicijom, ožaravajućom naracijom, superiorno ctična. Aktualna danas jednako kao i na dan knjižarske premijere.

Ko je ovo naslikao?

Istorija slikarstva Majkla Levija, tanja od čuvene Jansonove *Istorije umjetnosti*, ali s reprodukcijama u boji za razliku od onih iz *Apola* Solomona Renuka, prvi i odlučujući susret sa značajkim posmatranjem, predstavljanjem i tumačenjem slikarstva i nekoliko godina jedini izvor za kviz s pitanjima ko je autor ili kako se zove slikar ili šta slika prikazuje, u kojem smo učestvovali sestra i ja, dijeleći sobu u stanu na 11. spratu nebedera u Socijalističke revolucije 16.

LEKTIRA+ Rudolf Arnhajm: *Umetnost i vizuelno opažanje*, *Vizuelno mišljenje*, *Moć recepcije*

Jasno, tačno, pravilno

Obrascovanje govornika Marka Fabija Kvintilijana, udžbenik i hrestomatija retorike koji čitaoca knjiga s patinom ostavlja u trajnoj nedoumici jesu li zanimljiviji primjeri ili njihova objašnjenja; katalog stilskih figura; stamenim razlozima potkrijepljeno uvjerenje da su misao i izraz jedno, što znači da onaj ko loše misli ne može pisati dobro, a biće i da je obrnuto.

LEKTIRA+ Branislav Nušić: *Retorika*

Daske koje istinu znače

Povijest političkog kazališta Tagfrida Melhingera, nekoliko stotina stranica argumenata *protiv* larpurlartizma i isto toliko za brechtovski angažovan teatar. Svako ko pročita ovu poučnu i uzbuđljivu istoriju politike u pozorištu i pozorišta u politici neće više gledati istim očima na aktualni repertoar niti će mu se politikanstvo i politička korektnost moći podvaljivati pod kazališnu umjetnost.

LEKTIRA+ Rudolf Arnhajm: *Umetnost i vizuelno opažanje*, *Vizuelno mišljenje*, *Moć recepcije*

THE COMPANY WE KEEP

Osnovi medijske pismenosti

Javno mnjenje Jirgena Habermasa objašnjava čemu (bi trebalo da) služe novine, odnosno zašto je tačno i istinito predstavljanje događaja u jednoj zajednici važno za njeno čovječno funkcionisanje. Iako pisana prije pojave interneta, u svojim glavnim tezama knjiga obuhvata i *logiku* društvenih mreža. Tehnološka revolucija nije dovela u pitanje ideološku zloupotrebu informativnih medija niti je na bilo koji način oslabila. Razlika između informacije i dezinformacije se dodatno zamutnila, a sredstvo za razbistravanje i dalje stoji na dohvata vezanih ruku.

(Više u: esejima Viktora Ivančića)

Protiv rata i kapitalizma

Hrvatski bog Mars Miroslava Križića spada u sam vrh naše antirratne književnosti. Sveznajući pripovjedač naturalistički surovo bira kadrove degradacije čovjeka na topovsko meso. Autor ne ostavlja čitaoca samog sa probuđenim emocijama (lijesom, tugom, strahom), nego nakon što secira društvene odnose (rekaio bih: marksistički precizno) suočava ga, suočava nas, s obavezom da zauzmemo ispravan moralni stav: antiratni u ovom slučaju znači i antikapitalistički.

Izgubljeno-nađeno

Nacija, zamišljena zajednica Benedikta Andersona uzbuđljivo i uvjerljivo povezuje izum stamparstva, prosvjetiteljstvo i nacionalizam. Na taj način objašnjava mnoge pojave u savremenom svijetu, pa čak i naoko anahrone kakav je raspad Jugoslavije. Utisak da nas je taj raspad ratiio u 19. vijek nije sasvim pogrešan, jer smo izgleda bili sa socijalizmom istrčali pred rudu, vjerujući naivno da se može biti brži od spornog točka istorije. Ko ima utisak da ne ide u budućnost nego da se iz nje vraća, razumijeće bolje zašto je tome tako.

LEKTIRA+ Primo Levi: *Potonuli i spaseni*, Zor je to čovjek. Erih Koš: *Vrapci Van Paa*

Na šta sam potrošio prvu platu

Sjuznih mora Džeka Londona, pisca koji se kao dopisnik iz rusko-japanskog rata lično sreo sa Kortom Maltejom, u Jugoslaviji popularnog (toliko da mu je skoro sve prevedeno, a *Glas dječine* uvršten u lekturu), a u Americi skrajnutog, junaka uzbuđljivog autobiografskog romana *Martin idn*, koji bi, da se ne završava slično kao *Roman o Londonu*, ostao romantična ljubavna priča, a zbog kojeg sam od prve plate kupio pisacu mašinu UNIS. Uglavnom, priče *Sjuznih mora* dobar su početak za čitačku avanturu zvanu Džek London.

LEKTIRA+ Miloš Crnjanski: *Roman o Londonu*

Uglavnom, kraj nam ne gine

Primicanje katastrofa Isaka Asimova, putovanje na kraj vremena i svemira sa usputnim pogibijama i obilascima džinova, patuljaka i crnih rupa, neobičan, originalan i uzbuđljiv serijal predavanja na temu privremenosti čovjeka, Zemlje, Sunca, galaksije i savijezda... Najveći repozitorij tema i ideja za autore naučne fantastike.

LEKTIRA+ Douglas Adams: *Vodič kroz galaksiju za autostopere*, Dejan liić: *Škola za "petparačke" priče*

Žanr detektivske humoreske

Priče iz lijevog i desnog džepa Karla Čapeka, zbirka vrhunskih novinskih priča, majstorskih početaka i maestralnih poenti, varljiva lakoća žanra detektivske humoreske, uzdržana i mudra polemika s kultom tehnološkog napretka, obavezna literatura u silabusima kreativnog pisanja.

Umijeće čitanja

Jezik i književno djelo Zdenka Lešića, ghas profesora sigurnog u svoje znanje i poručbu da ga podijeli, udžbenik primijenjene stilistike iz vremena prije smrti autora dok se jezik još nije zvao diskursom, a uživanje u književnoj interpretaciji još uvijek bilo oslobođeno pritiska da se mjeri bodovima za akademsko napredovanje.

LEKTIRA+ Svetozar Petrović: *Priroda kritike*

Scenario kao književna vrsta

Odesa, druga od tri knjige sabranih djela Isaka Babelja, završava se scenarijem *Benja Krik*, po kojem je 1926. snimljen film, prikazan u januaru 1927. i ubrzo povučen s repertoara. Poznatiji jo čuvenoj *Crvenoj knjizi*, Isak Babelj ovdje ide korak dalje u jecgrovitosti izraza i sugestivnosti slika. Koristeći prednosti forme (scenarija) na način gotovo eksperimentalan, on odbacuje autoritet sintakse i postiže ritam teško zamisliv u klasičnoj prozi.

Priručnik za cjeloživotno učenje

Uvod u književnost grupe autora, priručnik za cijeli život daccima, nastavnicima i studentima književnosti, obiman, temeljit, jasan, pregledan, koristan, inspirativan, precizan, više od šezdeset godina nezamjenjiv u čitaonicama i svež kao da je juče izašao iz štamparije.